

გურამ ლეგაშვილი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო
g.legashvili1990@gmail.com

ამლივის ღვთაების სახელობის ეკლესია და მისი საფლავის ქვების ისტორიული ცნობები

ამლივის, ღვთაების სახელობის ეკლესიაზე დაცული სამშენებლო წარწერის (მისი წინამორბედ მკვლევართაგან განსხვავებული იკითხვისი გვაქვს მოცემული) თანახმად, ბარათაშვილი-გოსტაშაბიშვილის საგვარეულო შტოს ერთ-ერთმა ყველაზე სახელგანთქმულმა წარმომადგენელმა პაპუნა გოსტაშაბის ძე გოსტაშაბიშვილმა გიორგი XI-ის მეფობის (1675-1688; 1702-1709 წწ.) პირველ პერიოდში 1684 წელს ააგო კარის ეკლესია. დიდი ხნის მანძილზე ძეგლი დარღვეული იყო, ხოლო ჩვენ, ძეგლი უკვე რესტავრირებული დაგვიხვდა საქართველოს კულტურისა და სპორტის სამინისტროს ძალისხმევით და მისი სრული სახით აღქმის შესაძლებლობა გვქონდა. ეკლესიაში მდებარე საფლავის ქვებიც სწორედ განმედიითი სამუშაოების დროს გამოვლინდა, რომელთა გამოკვლევის შესაძლებლობა ჩვენ მოგვეცა. საფლავის ქვების ეპიტაფიების მიხედვით, ისინი ეკუთვნის პაპუნა გოსტაშაბიშვილსა და მის მეუღლე ხვარამზეს. სწორედ ეპიტაფიის მიხედვით გამოვარკვიეთ ქალბატონ ხვარამზეს სახელი და დავადგინეთ პაპუნასა და მისი მეუღლის გარდაცვალების თარიღები.

საკვანძო სიტყვები: XVII ს. ამლივის ეკლესია, პაპუნა გოსტაშაბიშვილი.

ამლივის (ამლევი) კომპლექსი მდებარეობს ქვემო ქართლის მხარის თეთრიწყაროს მუნიციპალიტეტში, ორბეთის თემში, მდინარე ალგეთის მარცხენა მხარეს, ზღვის დონიდან 1090 მ. სიმაღლეზე. ძეგლზე პირველად ვიმყოფებოდით 2017 წლის 12 მარტს, ხოლო მეორედ 2020 წლის 11 აგვისტოს.¹ ამლივი თავად გო-

¹ ძეგლის შესწავლის დროს, ადგილზე განუღივრე ტექნიკური დახმარებისათვის

სტაბილურობის საგვარეულოს (XVII-XIX სს.), ქაჯიფაქსი (ქაჩიბა-ქი)-ბარათაშვილთა ერთ-ერთ შტოს, ეკუთვნოდა (ბაგრატიონი, 33; ჯანაშია 1952, 468-473; გვრიტიშვილი 1955, 132). იასონ ლორთქიფანიძე გოსტაბიშვილების გვარის ფუძემდებლად თვლიდა გოსტაბიშვილთა ქავთარის ძე ბარათაშვილს, რომელიც 1523 წლის ბარათაანთ გაყრის წიგნშია მოხსენიებული (ლორთქიფანიძე 1938, 356; ხეც: Ad - 1299). ამავე მოსაზრებას იზიარებს ზაზა ჭაია (ჭაია 2013, 111). მაგრამ გივი ჯამბურია სამართლიანად შენიშნავს, რომ გოსტაბიშვილთა ქავთარის ძე ბარათაშვილის შვილიშვილის - გოსტაბიშვილთა იოვანეს ძე ბარათაშვილის შთამომავლების: ყაფარბეგი, თამაზი, იოვანე, პაპუნა და ქაიხოსრო-ხოხიტას დროიდან ხდება ბარათაშვილთა ამ შტოს - გოსტაბიშვილთა მოხსენიება, თუმცა კი, ხანდახან კვლავ ბარათაშვილთადაც იწოდებიან (ჯამბურია 1955, 42). გოსტაბიშვილთა იოვანეს ძე ბარათაშვილი 1635 წლის 10 სექტემბრით დათარიღებული საბუთით ჯერ კიდევ ცოცხალია (ხეც: Qd - 2432). მაგრამ მალევე მეფის დავალებით სამცხეში წასულა და ოსმალებს მოუკლავთ, რაც 1636 წლის 25 აგვისტომდე უნდა მომხდარიყო, როცა გარდაცვლილი მამის მემკვიდრეობა მეფემ პაპუნას უბოძა (თაყაიშვილი 1899, 118-119; პირთა ანოტირებული ლექსიკონი 1991, 406, 435-439).¹

გოსტაბიშვილების სათავადო მამულები ძირითადად ალგეთის ხეობაში (სოფ.: ამლივი, ტბისი, ბირთვისი, ლოლოვანი, ენაგეთი და სხვა.) მდებარეობდა, ყმა-მამული ჰქონდათ აგრეთვე ქციის (სოფ.: ანდრია, ვარხუნა და სხვა.) ხეობაში, თრიალეთში (სოფ.: ეგანი ან ეძანი და მარიამნი), სკვირეთის ანუ ვერეს (სოფ.: აკურისი, ბეთანია და სხვა.) ხეობაში და სომხეთში (სოფ.: ახპატი, ვანქი, წერაქვი და სხვა.). მათი სამფლობელოს ცენტრი იყო სწორედ ამლივი, ახლანდელი სოფელი ამლივი, სადაც 1658 წლის ერთი საბუთის მიხედვით მათ უკვე ჰქონდათ აგებული სასახლე, რომელიც მეფემ გაუთარხნათ (თაყაიშვილი 1899, 424). ალბათ სწორედ, ამ საბუთზე დაყრდნობით, მცდარად მიიჩნევს ამლივის მონასტრის (სასახლლესთან ერთად) აგების თარიღსაც - 1658 წელს, ჩვენი პროფესორი, როლანდ თოფ-

მადლობას ვუხდით თსუ-ს ენათმეცნიერების დოქტორ - ზურაბ ბარათაშვილს და ფოტოგრაფ - დავით შალიკაშვილს.

¹ როგორც ჩანს, გოსტაბიშვილების უფროსი ვაჟები: ყაფარბეგი, თამაზი და იოვანე სრულწლოვანები იყვნენ და მამასთან ერთად დაილუპნენ ბრძოლაში სამცხეს, რადგან სახლის უფროსი ჯერ კიდევ არასრულწლოვანი პაპუნა გახდა. ხოლო ნაბოლარა ქაიხოსრო-ხოხიტა დიდი ძმის პაპუნას დაქვემდებარებაში იყო, როგორც სახლის უფროსის და სანამ პაპუნას ვაჟები ეყოლებოდა, საბუთებში ერთად იხსენიებიან. ასევე ექვემდებარებოდნენ პაპუნას სახლს ქაიხოსროს შვილი: ასლანი და შვილიშვილები: იასეცა და ქაიხოსროც - გ. ლ.

ჩიშვილი (თოფჩიშვილი 2011, 94). მათ ძველი სასახლე ჰქონდათ სოფელ ტბისში და ერთი სასახლე აგრეთვე ბირთვისში, ხოლო სასაფლაო-საძვალე კი ბეთანიაში იყო (თაყაიშვილი 1899, 362). ამჟამად ბეთანიის მონასტერში გოსტაშაბიშვილების საფლავის ქვები აღარ იძებნება! - გ. ლ.), ჩვენ აქ, მხოლოდ ერთი დაზიანებული საფლავის ქვა ვიპოვეთ.¹

¹ სამწუხაროდ, ბეთანიის მთავარი ტაძრის იატაკი მთლიანად გამოცვლილია ახალი ფილებით, ხოლო იქ ნაპოვნ, წითლად გადაღებულ საფლავის ქვაზე იკითხება: „ქ. აქა მდებარეა თავადიშვიდი, ბახათაშვიდი. იხსენ უფადო ნიკოლოზი [კ?]. ძე ...“. შესაძლოა გვეფიქრა, რომ ეს პაპუნას ვაჟი - მანგლელი ნიკოლოზია, მაგრამ ეპიტაფიის ნიკოლოზის მამის დაზიანებულ სახელში ამკარად გავარჩიეთ კ ბგერა, ამასთან მანგლელ ეპისკოპოს მანგლისის სიონის საკათედრო ტაძრის ეზოშივე

ამლივის ეკლესიაზე დაცული სამშენებლო წარწერის თანახმად ბარათაშვილი-გოსტაშაბიშვილის საგვარეულო შტოს ერთ-ერთმა ყველაზე სახელგანთქმულმა წარმომადგენელმა პაპუნა გოსტაშაბის ძე გოსტაშაბიშვილმა გიორგი XI-ის მეფობის (1675-1688; 1702-1709 წწ.) პირველ პერიოდში 1684 წელს ააგო კარის ეკლესია.

დაკრძალავდნენ. ეპიტაფიის ენის მიხედვით, ეს ნიკოლოზი ჩვენი საკვლევი პერიოდისგან უფრო გვიან, სავარაუდოდ, XVIII საუკუნის მიწურულში ან XIX საუკუნის დასაწყისში მოღვაწე პიროვნება უნდა იყოს - გ. ლ.

ექვთიმე თაყაიშვილი ამ წარწერას, შემოკლებათა გაუხსნელად ასე კითხულობს:

1. ეჰა. ყოვლისა. არსისა. მარსო: სმბო ერთარსებაო მამაო უშობელო ძეო შობილო სულო წმიდაო: მამისაგნ ნათლისა გამოსულო ერთო უფლებო
2. დერთ მღთებო. შემნე და მფარველ მექმენ დღეს მას მოსლისა ოდეს მოვიდეს ძე შენი განკითხვდ ცხლოთ და მკდრთ აღგმდ
3. მონსა: ყდ უღირირსსა ბართსაშვილმან გოშტშბის: ძემნ პაპუნმნ თან: მემცხედრემა
4. ხზემ. შლმნ ჩვენმნ გშტშბ ძეთა დასულთ ჩემთა: რმნ: ალვშენე: სყდრი
5. ესე დსმრეკლო: საძვლედ ჩვენდ სახელსა: ზედ წმიდის მღთაების
6. და შევმკე პლტიო: დსენაკი მრნი ამინ: შეინირე მცირე: ნმშკევი
7. ესე: ჩემი: შენ სმბო ერთრსებო ინდიკტონს ქკს მეფის
8. გიორგის წყლობითა ტნოა? (Такайшвили 1905, 7-8).

გივი ჯამბურია შეეცადა, თაყაიშვილის დამონშებით, წარმოეჩინა ტექსტის მხოლოდ ნაწილი გახსნილი ქარაგმებით. მართალია გარკვეული ხარვეზით, თუმცა საკმაოდ ზუსტად და ქტიტორის მეუღლის დაქარაგმებულისა ხელი- „ხ(ვრამ)ზემ“, ფორმითა მოიკითხა (ჯამბურია 1955, 51). შემდეგ ვახტანგ ბერიძემ სცადა, თაყაიშვილის შეცდომები გაესწორებინა, მაგრამ ჩვენის აზრით, მანაც ნაკლით გახსნა ქარაგმები, ამასთან პაპუნას თანამეცხედრის სახელში უხეში ცვლილია შეიტანა და ქარაგმგაუხსნელად დატოვა - „ხზემ“ ფორმით (ბერიძე 1994, 83). ვინაიდან ვიცოდით, რომ სააღმშენებლო წარწერა დიდი ექვთიმეს მიერ იყო გამოცემული, სამწუხაროდ ჩვენ მისი პალეოგრაფიული პირის გადმოღება პირველ ჯერზე არ გვიცდია, ხოლო მეორედ ყოფნისას დროში და ტექნიკურად ვიყავით შეზღუდული, ამიტომ ადგილზე ჩვენეული ნაკითხვა ქარაგმათა გახსნით და ამჯერად წინამორბედთა ნაკითხვის გათვალისწინებით ამგვარია:

„ქ. ეჰა, ყო[ვ]ლისა არსისა მარსო, ს(ა)მ(ე)ბ(ა)ო ერთარსებ(ა)ო, მამ(ა)ო უშობელო, ძეო შ(ო)ბილო, სულო წმ(ი)დაო, მ(ა)მის(ა)გ(ა)ნ ნ(ა)თლისა გ(ა)მოსულო, ერთო უფლებ(ა)ო დ(ა) ერთ მღთ(ა)ებ(ა)ო, შემნე და მფ(ა)რველ მექმენ დღეს(ა) მას დიდსა, ოდეს მ(ო)ვიდეს ძე შენი განკითხვ(ა)დ ცხოვ(ე)ლთ(ა) დ(ა) მკ[ვ]დ(ა)რთ(ა) აღდგ(ო)მ(ა)დ. მონ(ა)სა ყ[ოვლა]დ უღირ<ირ>ს(ი)სა, ბარ(ა)თ(ა)საშვილმან გოშტ(ა) შ(ა)ბის(ა) ძემ(ა)ნ პაპუნ(ა)მ(ა)ნ, თან(ა)<. >მემცხედრემ(ა)ნ ხ[ვარამ] ზემ, შვ(ი)ლმ(ა)ნ ჩვენმ(ა)ნ გ(ო)შტ(ა)შ(ა)ბ, ძეთა დ(ა) ასულთ(ა) ჩემთა, რომ[ელმან] აღვ(ა)შენე[თ] ს(ა)ყდ(ა)რ(ი) ესე დ(ა) ს(ა)მრეკლო საძვ(ა)

ლედ ჩვენდ(ა), სახელსა ზედ(ა) წმიდის(ა) მლთ(ა)ების(ა) და შევ(ა) მკე პ(ა)ლ(ა)ტი(თ) თ(ანუ რიცხვით 9), დ(ა) სენაკი(თ), მ(ა)რნი(თ). ამინ! შეიწირე მცირე ნ(ა)მუშ(ა)კვევი ესე ჩემი, შენ ს(ა)მებ(ა)ო ერთ(ა) რსებ(ა)ო. ინდ(ი)ქ<ი>ტ(ი)ონს ქ{ორონი}კ{ონ}ს(ა) მეფის გიორგის წყ(ა)ლობითა ტა²ოა.³

რაც შეიხება, თავად ამლიჯის ეკლესიის კომპლექსს, ის მდებარე-

1 ეს კ ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებს თითქოს მოგვიანებით არის ჩამატებული და თან მკრთალი კვეთით და არა ღრმა კვეთით როგორც მთლიანი წარწერა, ამასთან სრულებით არ გავს წარწერაში გამოყენებულ სხვა კ ასოებს, თავისი მოხაზულობით, ამიტომ წინამორბედთაგან განსხვავებით, ჩვენ დავეჭვდით, იყო კი, ქს - „ქ{ორონი}კ{ონ}ს(ა)“? თუ ინდიქტიონის აბსურდული თარიღი (ქს - 600, 200)?! მაგრამ ალბათ, თავდაპირველ ტექსტში ეპოქიდან გამომდინარე დაქვეითებული სამწერლობო ცოდნის გამო ქს იყო - ქ{ორონიკონი}ს დაქარაგმება და შესწორების მიზნით, ვიღაცამ შემდეგ ჩაამატა კ ასო - გ. ლ.

2 წინამორბედთაგან განსხვავებით, ჩვენ ამ ადგილზე ნ ასოს ვერ ვკითხულობთ და ჩვენთვის ის მხოლოდ - ა ასოა, რომლის თავზე წარწერების დაქარაგმების დროს გამოყენებადი ხაზია გავლებული, ამიტომ თუ მას რიცხვით მნიშვნელობას მივანიჭებთ ტა და ოა იქნება: 301 და 71, რაც ალბათ გულისხმობს 1312+301+71 და 1684 წელს უდრის, ამიტომ ეკლესიის შენება 1683 წელს კი არ დასრულებულა, როგორც ეს, ჩვენს წინამორბედ მკვლევარებს მიაჩნიათ, არამედ ერთი წლით გვიან! - გ. ლ.

3 პირობითი ნიშნები: () - გასხნილი ქარაგმები; { } - დამწერის მიერ უნებლიედ გამოტოვებული და ჩვენს მიერ, აღდგენილი ადგილები; < > - ზედმეტი სიტყვები, ასოები ან სასვენი ნიშნები.

ობს გალავანში მოქცეულ ხელოვნურად დავაკებულ ბაქანზე, მთის ძლიერ დაქანებულ სამხრეთი კალთის იმ ადგილას, სადაც მთავრდება ხშირი, ფოთლოვანი ტყის ზოლი და იწყება წიწვოვანი ტყე. ეკლესიის ჩრდილო-აღმოსავლეთი კედელი ღრმად არის შეჭრილი კლდეში, ბაქნის დასავლეთ ნაწილში კი შეიმჩნევა, აქ ოდესღაც არსებული ძველი ეკლესიის (სავარაუდოდ მცირე საყდარი იქნებოდა, რომელიც შესაძლოა სასახლის თანადროულია ან ეს მცირე ეკლესია ადრევე ყოფილიყო და სწორედ ამიტომ, გადაწყდა მის მახლობლად საგვარეულო სასახლე-საცხოვრისის აგება - გ. ლ.) ფრაგმენტი. დასავლეთ ფასადთან ვიწროყელიანი გვირაბია ბაქანში მოწყობილი, რომელიც ეშვება სამხრეთი მიმართულებით და გადის ამ მხარეს, ზღუდებზე მიშენებულ ნაგებობაში. ჩვენის აზრით, ეს მიშენება უნდა წარმოადგენდეს იმ სასახლეს, რომელიც გოსტაშაბიაანთ გაყრის წიგნში იხსენიება და თავისთვის ცალკე უნდა აეგო (პაპის,

პაპუნას გარდაცვალების შემდეგ: 1709-1713 წწ. შუა.) ამილდამბარ გოსტაშაბის ძე გოსტაშაბიშვილს (თაყაიშვილი 1899, 362). სამხრეთ კედლის ჩრდილოეთ კუთხეში გალავნის კედელში მოწყობილია შესასვლელი. შესასვლელის გვერდში ორსართულიანი, კოშკურა ტიპის სამრეკლოა აღმართული.

ეკლესია ცალნავიანია, დარბაზული ტიპისა. გეგმაში წარმოა-

დგენს წაგრძელებულ სწორკუთხედს (12,5X7,5 მ.). ეკლესია გარედან მთლიანად აგებულია კარგად გათლილი ტუფის კვადრებით. ეკლესიას სამხრეთ და დასავლეთ მხარეს მოწყობილი აქვს ორსაფეხურიანი ქვის ცოკოლი. ფასადებს ირგვლივ შემოუყვება კარნიზი, დეკორის გარეშე. თაყაიშვილის მიხედვით სახურავი შედგებოდა ლორფინებისაგან, ამჟამად კი, რესტავრაციის შედეგად გადახუ-

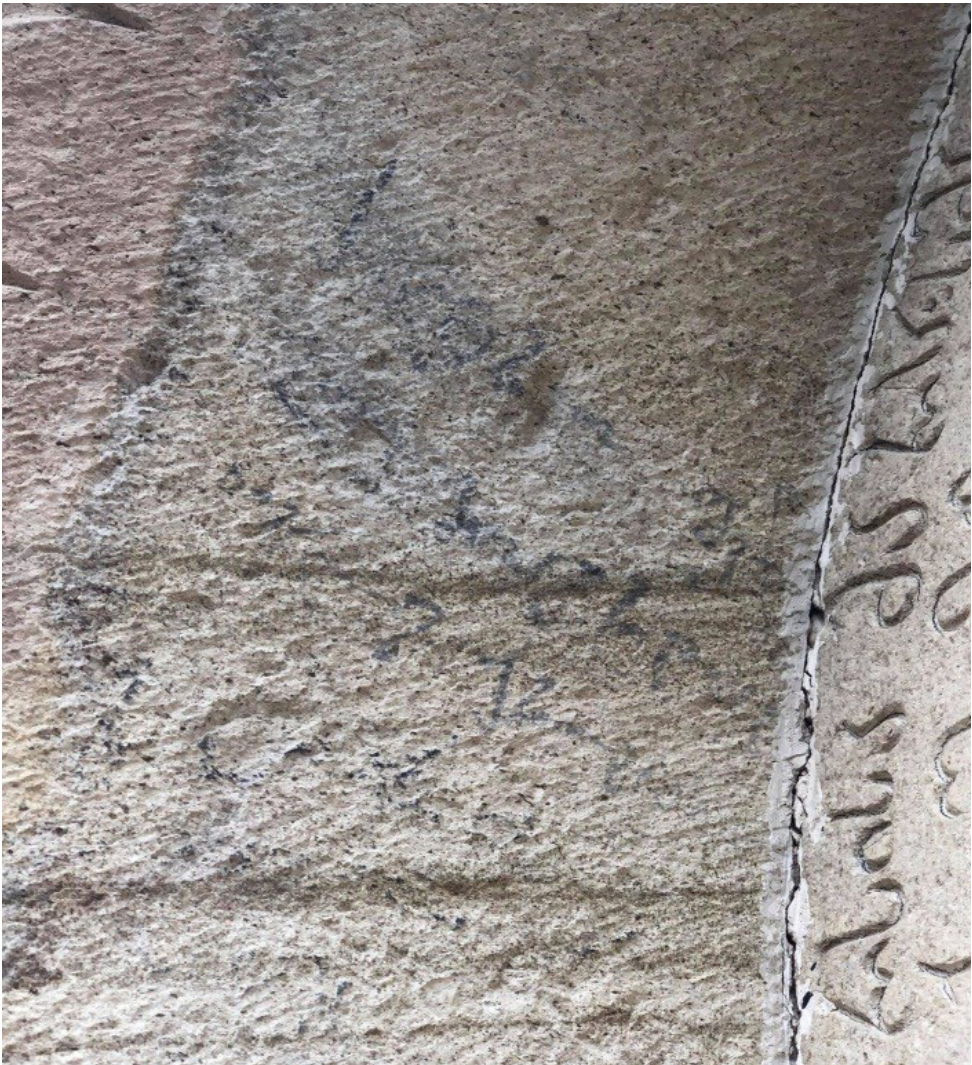

რულია კრამიტით (Такайшвили 1905, 5). აღმოსავლეთ ფასადზე სარკმლის დეკორი ზემოთ გრძელდება ორნამენტირებული გრძელი ფორმის ჯვრის გამოსახულებით. ჯვარს მკლავების გაგრძელებაზე და ზემო ნაწილში გირჩები აქვს. ზუსტად ასეთივე ჯვარი არის დასავლეთ ფასადის სარკმლის თავზე. ამ ჯვრის ქვემო ნაწილის მარცხენა მკლავის ძირში ადამიანის ორი პატარა ფიგურაა გამოსახული ზემოთ აწეული ხელებით. მათ შორის დოქია მოთავსებული, გვერდებში კი ჩაქუჩები ან გონიო გამოუსახავთ. ადამიანთა ეს ფიგურები წარმოადგენენ მშენებელ ოსტატებს - პაპუასა და პოდ(ო)ზას (ციციშვილი 1955, 88).

ეკლესიას ორი შესასვლელი აქვს, სამხრეთიდან და დასავლეთ-

თიდან. დასავლეთი კედლის ცრუ თაღის ქვეშ, ტიმპანზე, გარედან დაცულია სამშენებლო წარწერა, საპირეს კუთხეებს კი ორნამენტი შემოუყვება. ამ შესასვლელის წირთხლზე, ბერიძე განარჩევდა მელნით შესრულებულ წარწერას, რომელიც ჩვენ პირველად არ შეგვიძინევია (ბერიძე 1994, 83). ხოლო ძეგლზე მეორედ მყოფობისას საგანგებოდ დავაკვირდით და ეს წარწერაც შევნიშნეთ. ის ძალზედ გახუნებულია და სავარაუდოდ ასე იწყება: „საყვარელი შვილი“?! - თუმც კი, ძნელია გადაჭრით რამის თქმა. სამხრეთის კარი ცრუ შეისრული გადახურვისაა, შუაში ერთიან ქვის ტიმპანით, რომელზეც მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატის ფრესკული იმიტირების სილუეტი მოუხაზავს ვიდაცას.

ეკლესიის დარბაზისა და აბსიდის იატაკი ქვის ფილებით არის მოპირკეთებული. ჩვენთვის გაურკვეველი მიზეზის გამო, შენობის ინტერიერი თავის დროზეც დაუმთავრებელი იყო, არ შეუღესავთ და არ მოუხატავთ. კონსტრუქციულად საპასუხისმგებლო ადგილები (სატრიუმფო თალი, პილასტრები, საბჯენი თალები, კარ-ფანჯრების საპირეები და სხვა.) აგებულია კარგად, სწორად თლილი ადგილობრივი, ალგეთის ხეობის მოწითალო-მოყვითალო ქვის კვადრებით. კედლებისა და გადახურვის სიბრტყეები აშენებულია დაუმუშავებელი ტუფის ქვით დულაბზე და როგორც ჩანს შეღესვისთვის იყო გამზადებული. შენობა გადახურულია ცილინდრული კამარით, გამაგრებული სამი თალით. დასავლეთი თალი კედლის კუთხეებში მოწყობილ პილასტრებს ეყრდნობა. წყვილი თალია დაყრდნობილი

გრძივ კედლებში ამოშენებულ ოთხ პილასტრზე. ეს პილასტრები ჩუქურთმით მორთულ ბაზისებზეა აღმართული და მთავრდება მარტივი ფორმის კაპიტელებით. ასეთივე კაპიტელებით ხასიათდება დასავლეთ კედლის კუთხის პილასტრები. ეკლესიაში ხუთი თაღოვანი სარკმელია, რომელთა საპირეები გარედან მდიდრულად არის ორნამენტირებული. სამი მათგანი სამხრეთ კედელშია, თითო-და-სავლეთისა და აღმოსავლეთის მხარეს - აბსიდში. უკანასკნელის ჩრდილოეთით, აბსიდის კედელში გეგმაში სწორკუთხა, შეისრული

ნიშია დატანებული. მის მოპირდაპირე მხარეს სამხრეთით, ასევე შეისრული, გეგმაში არასწორი ფორმის, კედელში ღრმად შეჭრილი ნიშია. აღმოსავლეთით სფერული კონქით გადახურული ნახევარწრიული ფორმის აბსიდით. აბსიდის მხრებში მოწყობილია (აღდგენილია) ქვის კანკელი, რომელიც შედგება გეგმით კვადრატული სვეტებისაგან, რომლებზეც დაყრდნობილია ექვსი თალი. საკურთხეველში შესასვლელი კანკელის შუა და ჩრდილო ნაწილშია. აბსიდს შემოუყვება ქვის ვიწრო საფეხური. საკურთხეველში კვადრატული

ფორმის ტრაპეზის მონოლითური ქვა დგას. მის წინა სიბრტყეზე ჯვარია ამოკვეთილი. ზედ საკურთხევლის წინ, სამხრეთის კედელთან განთავსებულია ქტიტორის: პაპუნა გოსტაშაბიშვილისა და მისი მეუღლის - ხვარამზეს საფლავის ქვები.¹

¹ მიუხედავად იმისა, რომ ვახტანგ ბერიძეს საკმაოდ კარგი ხელოვნებათმცოდნეობითი აღწერა აქვს მოცემული ამლივის ეკლესიის (ის პირობითად, ირაკლი ციციშვილის არ იყოს, ძეგლს - ტბისის ეკლესიას უწოდებს, რადგან მის მახლობლად სოფელი ტბისია შემორჩენილი, არადა თავის დროზე ამლივი ცალკე უფრო დიდი სოფელი იყო, მხარის ცენტრი, მრავალი მიმდგომი სოფლით, მათ შორის ტბისით - გ. ლ.), ჩვენ მაინც გადავწყვიტეთ, შეძლებისდაგვარად, როგორც ისტორიკოსმა, ხელოვნებათმცოდნეობითი ენით მოგვეცა ეკლესიის აღწერა, ვინაიდან ბატონი ვახტანგი და ჩვენი წინამორბედი დარღვეულ ძეგლზე იმყოფებოდნენ, ხოლო ჩვენ, ძეგლი უკვე რესტავრირებული (2009 წლამდე განხორციელდა) დაგვიხვდა საქართველოს კულტურისა და სპორტის სამინისტროს ძალისხმევით და მისი სრული სახით აღქმის შესაძლებლობა გვექონდა, საფლავის ქვებიც განმენდითი სამუშაოების დროს გამოვლინდა, რომელთა გამოკვლევის შესაძლებლობა ჩვენ მოგვეცა - გ. ლ. (ბერიძე 1994, 78-84;

I საფლავის ქვის ზომა: 162 x 48 სმ.

ნარნერის ზომა: 133 x 36 სმ.

შრიფტი: მხედრული.

სტრიქონების რაოდენობა: 18.

ასოების ზომა: 8 x 4 სმ.

სტრიქონებს შუა მანძილი: 3-5 სმ-მდე.

განკვეთილობის ნიშანი: სამწერტილი, ორწერტილი და ოთხწერტილი.

საფლავის ქვის აღწერილობა: საფლავის ქვას სერიოზული დაზიანებები არ აღენიშნება; ასოთმტვიფრელის ხელი სილამაზით დიდად გამორჩეული არ არის; რამდენიმე ასო (ა, თ, ნ, უ, შ.), ზოგიერთ შემთხვევაში, გამორჩევა ინდივიდუალური მოხაზულობით; ტექსტი

ნაწერია ერთ სვეტად; საზედაო ასო: ქ - გამოირჩევა ჯვრის ფორმით და მხოლოდ ის არის განკვეთილი ოთხნერტილით ძირითადი ტექსტისგან.

საფლავის ქვის კუთვნილება: საფლავის ქვა ეკუთვნის პაპუნა გოსტაშაბის ძე გოსტაშაბშვილის (ბარათაშვილი) მეუღლე ხვარამზე.¹ ის ასევე იხსენიება, ამლივის ღვთაების ეკლესიის მთავარი შესასვლელის ზემოთ მოთავსებულ სააღმშენებლო წარწერაში (საფლავის ქვაზე მისი სახელის ამოკითხვამ, დაგვიდასტურა ვ. ბერიძის „ხზუმ“ წაკითხვის მცდარობა და შევძელით სააღმშენებლო წარწერაში სწორად წაგვეკითხა - გ. ლ.), მეუღლესთან და ვაჟ გოსტაშაბთან ერთად (Такайшвили 1905, 7; ბერიძე 1994, 83).

დათარილება: საფლავის ქვას უზის გარდაცვალების თარიღი - ქ(ორო)ნ(იკონ)ს(ა) ტოე - 375+1312=1687 წელს.

პირობითი ნიშნები: () - გახსნილი ქარაგმები; { } - დამწერის მიერ უნებლიედ გამოტოვებული და ჩვენს მიერ, აღდგენილი ადგილები; < > - ზედმეტი სიტყვები ან ასოები.

წაკითხვა: ქ. ნებითა და შენ(ე)ვნითა ლ{ვ}თის(აი)თა, აღვ(ა)შ(ე)ნე{თ} ს(ა)ყდ(ა)რი ესე ლ{ვ}თ(ა)ებისა მე, გოშტ(ა)შაბისა შვილმ(ა)ნ პაპ<ა>უნ(ა)მ(ა)ნ დ(ა)სკუნითა. გ(ა)ნს(ა)სუენებელი, ჩვ(ე)ნმ(ა) გუნებ(ა)მ(ა)ნ ამ ს(ა)მ(ა)რხში ინებ(ა) და მდებოე ვ(ა)რთ გუამი ჩუენი, პაპუნ(ა)სი თ(ა)ნა<. >მემცხედრესი, ხვ(ა)რ(ა)მზესი{. ვინცა} ჩვ(ე)ნ<ი> ქირნ(ა)ხულს ნ(ა)ხ(ა)ვდეთა, შენდ(ო)ბ(ა)სა გვიბ{რ}ძ(ა)ნებდ{ნ}ენ ლ{ვ}თ(ი)ს გულის(ა)თვისა. ქ(ორო)ნ(იკონ)ს(ა): ტოე.

II საფლავის ქვის ზომა: 165 x 44 სმ.

წარწერის ზომა: 145 x 33 სმ.

შრიფტი: მხედრული.

სტრიქონების რაოდენობა: 18.

ასოების ზომა: 7 x 3 სმ.; ბოლოს წინა სამი სტრიქონის ასოები - 4 x 1 სმ.; ბოლო სტრიქონის ასოები - 3 x 0,5 სმ.

სტრიქონებს შუა მანძილი: 4 სმ.; ბოლოს წინა სამი სტრიქონის - 2,5 სმ.; სულ ბოლო სტრიქონი დაშორებულია 1 სმ.

განკვეთილობის ნიშანი: ორწერტილი და სამწერტილი.

საფლავის ქვის აღწერილობა: საფლავის ქვას, სერიოზული დაზიანებები არ აღენიშნება; ასოთმტვიფრელის ხელი სილამაზით დიდად გამორჩეული არ არის; რამდენიმე ასო (ო, ვ და ი, ლ და ი.) გამოირჩევა განსაკუთრებული მოხაზულობით; ტექსტი ნაწერია ერთ სვეტად; საზედაო ასო: ქ - გამოირჩევა სილამაზით. ბოლო სტრიქონი მოგვიანებით უნდა იყოს მიწერილი.

საფლავის ქვის კუთვნილება: საფლავის ქვა ეკუთვნის მეორე ხა-

¹ ჩვენი ვარაუდით, ხვარამზე უნდა იყოს ასული, როსტომ მეფის ბოქაულთუხუცესის და მდივანბეგის როინ ჯავახიშვილისა (სსცა: 1450-2/143; პირთა ანოტირებული ლექსიკონი 2015, 456-459).

ქ. ნებიტა.
 და შეწ(ე)ვნიტა
 ღ[ვ]თის(აი)თა აღვ(ა)შ(ე)ნე[თ]
 ს(ა)ყდ(ა)რი ესე ღ[ვ]თ(ა)-
 ებისა. მე, გომტ(ა)შა-
 ბისა. შვილმ(ა)ნ. პაპ<ა>-
 უნ(ა)მ(ა)ნ დ(ა)სკუნითა
 გ(ა)ნს(ა)სუენებელი ჩ-
 ვ(ე)ნმ(ა). გუნებ(ა)მ(ა)ნ. ამ
 ს(ა)მ(ა)რხში ინებ(ა) და მდე-
 ბოე, ვ(ა)რთ. გუამი ჩუ-
 ენი, პაპუნ(ა)სი თ(ა)ნა<. >მ
 ემცხედრესი ხვ(ა)რ(ა)მ-
 ზესი[. ვინცა] ჩვ(ე)ნ<ი> ჭირნ(ა)ხუ-
 ლს. ნ(ა)ხ(ა)ვდეთა შენდ(ო)-
 ბ(ა)სა. გვიბ[რ]მ(ა)ნებდ[ნ]ენ
 ღ[ვ]თ(ი)ს გულის(ა)თვის-
 ა ქ(ორო)ნ(იკონ)ს(ა). ტოე.

პირნითი ნიშნები () - გახანილი ქარაგმები [] - დამწერის მიერ
 უნებლიედ გამოტოვებული და ჩვენს მიერ აღდგენილი ადგილები: <
 > - ზედმეტი სიტყვები ან ასოები.

რისხის თავადს - პაპუნა გოსტაშაბის ძე გოსტაშაბიშვილ-ბარათა-
 შვილს, რომელმაც 1684 წელს ამლივის სასახლის მიმდებარედ ააგო
 მონასტერი, სამრეკლო, ცხრა პალატით, თავისი მეურნეობით, სენა-
 კებითა და მარნით, რასაც მისი საქტიტორო წარწერაც ადასტურებს
 (Такайшвили 1905, 7). მან, მეუღლის: ხვარამზესა და თავისი სამარხიც
 აქვე, ღვთაების სახელობის ეკლესიაშივე, მოიწყო და ბეთანიის სა-
 გვარეულო საძვალის მაგივრად, აქ დაიკრძალა.

დათარილება: საფლავის ქვის ბოლო მონაკვეთი პირველ ჯერზე
 სწორად ვერ წავიკითხეთ და ის უთარილო გვეგონა, თუმცა ეპიტა-
 ფიაში აღნიშნულიდან: „აღვ(ე)სრულე ფებ(ე)რვლ(ი)ს ოცდაშვ(ი)
 დსა, დღესა შაბათსა. მეფობასა გიორგისასა, გამგებელისა ვახტ[ან]
 გისა“ - გამომდინარე, დათარილების ამგვარი გზა გამოვნახეთ, რომ
 გიორგი XI-ის მეფობის მეორე პერიოდი და ვახტანგის გამგებლობა
 (ჯანიშინობა) ერთმანეთს ემთხვევა 1702-1709 წლებზე და პაპუნაც
 ამ პერიოდში უნდა გარდაცვლილიყო.¹ ხოლო გივი ჯამბურია ამ
 დაასკვნა, რადგან 1708 წლის 7 მაისით დათარილებულ ვახტანგ გა-
 მგის წყალობის სიგელში პაპუნა ცოცხალი იყო (თაყაიშვილი 1899,

1 ვახტანგი ჯანიშინი 1703 წელს კი არ გახდა, არამედ 1702 წელს (თაყაიშვილი
 1899, 441); ქრონიკებში კი ვკითხულობთ, რომ: „ქკს ტჟ (1702 წ.) აქა ვახტანგ
 ბატონიშვილი იმერეთიდან (ქართლში) მოვიდა“. ხოლო ცოტახანში ის მამამისმა:
 ლევან ბატონიშვილმა ჩაანაცვლა დროებით, მხოლოდ ერთი წლით. „ქკს ტჟა (1703
 წ.) მეფე გიორგის მაგიერ მობრძანდა მისი ძმა ლევან მეფე ისპანიდან 15 ივლისს“
 (ქრონიკები 1967, 5, 7).

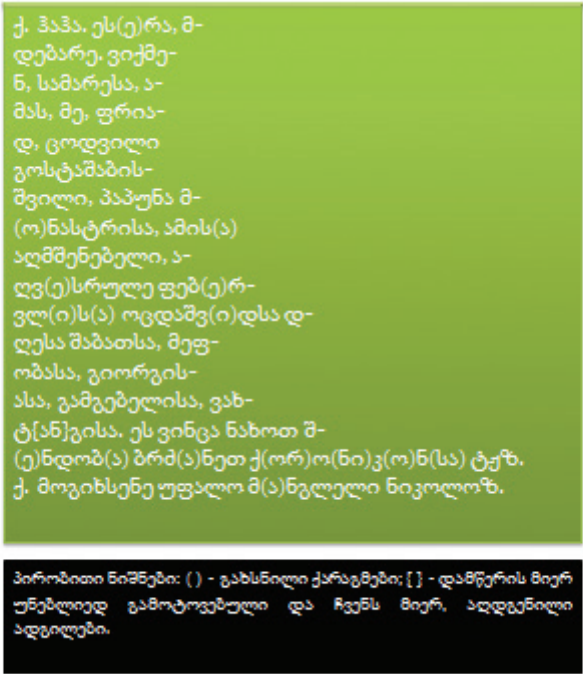
442-443). ხოლო 1713 წლის გოსტაშაბიაანთ გაყრის წიგნში, ის უკვე გარდაცვლილი სჩანს (თაყაიშვილი 1899, 354-368). ამ საისტორიო საბუთებზე დაყრდნობით, ისტორიკოსი გივი ჯამბურია პაპუნას გარდაცვალებას დაებდა 1708-1713 წლებს შუა (ჯამბურია 1955, 48). მაგრამ, ამ ინფორმაციის შეჯერებამ საფლავის ქვის ეპიტაფიის მონაცემებთან, ჩვენთვის აშკარა გახადა, რომ პაპუნა გარდაიცვალა 1708 წ. 7 მაისიდან 1709 წლის 21 აპრილამდე (ავღანელებმა დალატით მოკლეს ქართლის მეფე გიორგი XI - გ. ლ.), ანუ შესაბამისად 1709 წლის 27 თებერვალს, შაბათ დღეს. ეპიტაფიის ბოლო მონაკვეთში, ხელახალ ცდაზე ამოკითხულმა: ქ(ორ)ო(ნი)კ(ონ)ს(ა) ტჟუ (397 ანუ 1312+397=1709 წელს) - დაგვარწმუნა ჩვენი მსჯელობის სისწორეში, თარიღთან დაკავშირებით.

პირობითი ნიშნები: () - გახსნილი ქარაგმები; { } - დამწერის მიერ უნებლიეთ გამოტოვებული და ჩვენს მიერ, აღდგენილი ადგილები.

წაკითხვა:

ქ.ჰაჰა,ეს(ე)რა მდებარე ვიქმენ სამარესა ამას,მე ფრიად ცოდვილი გოსტაშაბისშვილი პაპუნა, მ(ო)ნასტრისა ამის(ა) აღმშენებელი.

ადვ(ე)სრულე ფებ(ე)რვლ(ი)ს(ა) ოცდაშვ(ი)დსა, დღესა შაბათსა. მეფობასა გიორგისასა, გამგებელისა ვახტ[ან]გისა. ეს ვინცა ნახოთ, შ(ე)ნდობ(ა) ბრძ(ა)ნეთ¹ ქ(ორ)ო(ნი)კ(ონ)ს(ა) ტჳზ. ქ. მოგიხსენე უფალო მ(ა)ნგლელი ნიკოლოზ.

ასე რომ, ამლივში გოსტაშაბიანთ მთავარი სახლის სასახლე-სამყოფელი, კარის ეკლესია, სამეურნეო შენობები, მარანი, სენაკები, პალატები მოაწყო და ეს რეზიდენცია აღორძინა პაპუნა გოსტაშაბის ძე გოსტაშაბიშვილ-ბარათაშვილმა (საგ.²1619-დან 1633-მდე?-1709 წწ.). ის ფლობდა ყლიჯყორჩის სახელოს, რაც ქართულ მესამლეს უდრის და მას ტიტული, როსტომ მეფემ (1633-1658 წწ.) მიუბოძა.³ შე-

1 ამ ადგილის შემდეგ ტექსტს არასწორედ ვკითხულობდით: „[ვცნტ ეიხკამ ახსვექალით?] მ(ო)ნ(ა)გარნი პო[ვო]ს“ - თუმცა ძაგლზე მეორედ მისვლის შემდეგ შევძელით წაკითხვა - გ. ლ.

2 მეფე სიმონ II-ის (1619-1630 წწ) ერთ უთარილო წყალობის სიგელში გოსტაშაბთან ერთად მოხსენიებულია მისი ვაჟები: ყაფარბეგი, თამაზი და იოვანე, ანუ პაპუნა და ქაიხოსრო (ხოსიტა) ჯერ დაბადებულნი არ იყვნენ. ექვთიმე საბუთს სიმონის მეფობის მიხედვით ათარიღებს, ამიტომ პაპუნაც ან 1619-1630 წლებს შუა უნდა იყოს დაბადებული ან კიდევ 1630-33 წწ. შუა, რადგან 1648 წელს ის უკვე სრულწლოვანი იყო და მეფის მოხელე გახდა, 1633 წელი მისი დაბადების ზედა ზღვარია (1648-15=1633 წ.) - გ. ლ.; (თაყაიშვილი 1899, 117).

3 პაპუნა პირველად ამ ტიტულით იხსენიება 1648 წლის 1 ოქტომბრის, როსტომ მეფის გადანყვეტილებისა და წყალობის წიგნში - გ. ლ.; (თაყაიშვილი 1899, 68).

მდეგ ვახტანგ მეხუთესაც (1658-1675 წწ.) ხელახლა უნდა განეახლებინა პაპუნასთვის ეს ტიტული ან უცვლელად დაეტოვებინა როსტომის დროინდელი მოხელენი.¹ გიორგი XI-ის მეფობის პირველ პერიოდში დაკარგული აქვს პაპუნას სახელო, რადგან ახალი მეფე წინამორბედთაგან განსხვავებულ პოლიტიკას ატარებდა ქვეყანაში და როგორც ჩანს, სამეფო მოხელეებსაც თავის შეხედულებებისამებრ ნიშნავდა.²

უკვე ერეკლე I (ქართლის მეფე: 1688-1702; კახეთის: 1702-1709 წწ.) ნაზარალიხანის დროიდან პაპუნა კვლავ ფლობს ყლიჯყორჩის

1 შაჰნავაზ მეფის 1659 წლის 28 აპრილის წყალობის წიგნში პაპუნა კვლავ ყლიჯყორჩის ტიტულით იხსენიება - გ. ლ.; (თაყაიშვილი 1899, 413).

2 მეფე გიორგი, 1688 წლის 4 მაისის წყალობის სიგელში პაპუნას „ერთგულსა და მრავალფერად ნამსახურეჲ ყმას“ უწოდებს, სამოხელეო ტიტულის გარეშე. გიორგის მეფობაში, არც მანამდე გაცემულ სიგელებში აქვს პაპუნას სამოხელეო ტიტული - გ. ლ.; (თაყაიშვილი 1899, 415-417).

სახელოს.¹ როგორც ჩანს, ნაზარალიხანი ამგვარად ცდილობდა ქართლში მისი არასასურველი მდგომარეობის განმტკიცებას.² ამის კიდევ ერთი გამოხატულება იყო 1691 წლის 7 ივნისს პაპუნა-ბეგისთვის, ლორეში სოფელ ახპატისა და მისი შემოსავლების (ლორის მელიქის შეუდავებლად) ბოძება (თაყაიშვილი 1899, 433-434). თუმცა უნდა ითქვას, რომ მეფე ერეკლე მაინც კახელ ბაგრატიონად ითვლებოდა ქართლელებისთვის და როცა 1691 წელს მეფე გიორგი სამცხიდან ქართლში დაბრუნდა, ქართლის თავადების უმრავლესობა მის მხარეს დადგა. ვახუშტისა და ფარსადანის ცნობით სრულად სომხით-ბარათიანნი მეფე გიორგის მიუვიდნენ (ბაგრატიონი, 467; კაკაბაძე 1926, 79). ერეკლე სპარსელებთან ერთად თბილისის ციხეში იყო გამაგრებული და დროდადრო სპარსეთიდან მიღებული დამხმარე ძალებით ებრძოდა გიორგის და მის მომხრეებს. მეფე გიორგის მხარეს უნდა დამდგარიყვნენ გოსტაშაბიშვილების ოჯახიც. მაღლიერი მეფე 1693 წლის 1 აპრილს პაპუნას, მის ვაჟებს: გოსტაშაბს, თამაზს და ყაფარბეგს, და შვილიშვილებს: ამილღამბარს და ბეჟანს - მამულების ნაწილს უთარხნებს (თაყაიშვილი 1899, 431-432). მაგრამ 1695 წელს ბრძოლით დაღლილი მეფე გიორგი თავისი ოჯახობით იმერეთში გადადის და ერთ წელში საერთოდ სპარსეთში მიემგზავრება შაჰთან შესარიგებლად. ხოლო ამ შინააშლილობით შეღონებული ქართლის დიდგვაროვნები, კვლავ ერეკლე მეფეს მიუვლენ შენდობის თხოვნით და ნაზარალიხანიც მთელს ქართლზე აღადგენს კონტროლს (ბაგრატიონი, 473-475). თუმცა პაპუნას ყლიჯყორჩის სახელო აღარ უჩანს ამ პერიოდში და აღარც მეფისაგან მამულების წყალობის სიგელები მოგვეპოვება, როგორც ჩანს მეფე ერეკლე შესწყრა გოსტაშაბიანთ ოჯახზე. ხოლო ვახტანგ გამგის დროს პაპუნა უკვე ასაკშია და სამოხელეო თანამდებობისთვის შეუფერებელი იყო. თუმცა ჯანიშინისაგან წყალობა არ მოჰკლებია (თაყაიშვილი 1899, 442-443).

პაპუნასა და მისი მეუღლის - ხვარამზეს შვილები არიან: გოსტაშაბი, რომელიც პაპუნას უფროსი ვაჟია, ისტორიულ საბუთებში პირველად იხსენიება 1659 წლის 28 აპრილით დათარიღებულ წყალობის სიგელში (თაყაიშვილი 1899, 413). უკანასკნელად, ის ცოცხალი იხსენიება 1693 წლის 1 აპრილით დათარიღებულ სითარხნის სიგელში (თაყაიშვილი 1899, 431-432). 1696 წლის სიგელში და შემდეგ დროინდელ საბუთებში კი, პაპუნას შემდეგ, გოსტაშაბის მაგივრად, მისი უფროსი ვაჟი - ამილღამბარი იხსენიება, რომელიც პაპის გარდაცვალების

1 მეფე ერეკლეს 1689 წლის მამულის (ზემო წერაქვში) განახლების სიგელში, პაპუნა კვლავ ყლიჯყორჩად იხსენიება - გ. ლ.; (თაყაიშვილი 1899, 78).

2 როგორც ბატონიშვილი ვახუშტი აღნიშნავს ირანიდან ქართლში მოსვლისთანავე ერეკლე ნაზარ-ალიხანმა თავისი მომხრეების დანიშვნა დაიწყო, როგორც საერო, ისე საეკლესიო უმაღლეს თანამდებობებზე - გ. ლ.; (ბაგრატიონი 1973, 464-465); ხოლო ფარსადან გორგიჯანიძე კი აღნიშნავს, რომ სიაღვრებით განთქმულმა ნაზარალიხანმა მტერ-მოყვარის ცნობა არ იცოდა და მეფე გიორგის მომხრეებს ძალზედ წყალობდა და აწინაურებდა - გ. ლ.; (კაკაბაძე 1926, 79).

შემდეგ, გოსტაშაბიანთ სახლის მეთაური, სწორედ ის გახდა და არა მისი მამის ძმები, რაც ქართული სამართლის მემკვიდრეობის წესებით იყო განპირობებული (თაყაიშვილი 1899, 432-433). ამრიგად, გოსტაშაბი 1693 წლის 1 აპრილის შემდეგ, 1696 წლამდე უნდა გარდაცვლილიყო. სავარაუდოდ, მეფე გიორგის მომხრეებსა და ერეკლეს მომხრე სპარსელებს შორის გამართულ შეტაკებებში დაიღუპა და უფრო რომ დავავინროვოთ თარიღი, ეს 1695 წლამდე უნდა მომხდარიყო, როცა მეფე გიორგიმ ქართლი დატოვა. ნიკოლოზი, რომელიც მანგლელ ეპისკოპოსად იხსენიება (ხეც: Hd – 2250). ჩვენი აზრით, ის სასულიერო გზაზე 1688 წლის 21 ივნისიდან 1689 წლებს შუა უნდა შემდგარიყო, რადგან ნიკოლოზი 1688 წლით დათარიღებულ გიორგი მიქელაძის პირობისა და განჩინების წიგნებში იხსენიება პაპუნას ორ ვაჟთან ერთად (თაყაიშვილი 1899, 77). ხოლო, 1689 წელს ერეკლეს ნაბოძებ მამულის განახლების სიგელში, ნიკოლოზი აღარ იხსენიება პაპუნას სხვა ვაჟებთან ერთად (თაყაიშვილი 1899, 78). ნიკოლოზის შესახებ ასევე საინტერესო ცნობა არის დაცული ვახუშტისთან, როდესაც შაჰი სულეიმან I (1666-1694 წლის 29 ივლისი) მომკვდარა, მის მემკვიდრეს შაჰ ჰუსეინს (1694 წლის 29 ივლისი - 1722 წ.) ერეკლე ნაზარალიხანისათვის სპარსელთა დამხმარე ჯარი გამოუგზავნია, რომლებსაც თბილისში შესვლამდე ქართლელები მეფე გიორგის მეთაურობით თავს დასხმიან და სრულად მოუსპიან. ბრძოლის ბოლოს, თავი გამოუჩენია ერთ სპარსელს მხნე ჭაბუკს, რომელსაც მის შესაპყრობად მიტევებული ხუთი ქართველი მხედარი ჩამოუყრია ცხენიდან. მაგრამ ნიკოლოზ გოსტაშაბიშვილს უმარჯვია, ის განუიარაღებია და შეუპყრია, თუმცა მისი სიმამაცით აღფრთოვანებულს მშვიდობით გაუშვია (ბაგრატიონი, 471). ჩვენ ვთვლით, რომ ნიკოლოზი ამ ბრძოლის დროს უკვე სასულიერო პირი იყო და ოჯახთან ერთად იბრძოდა მეფე გიორგის მხარდამხარ, ასევე შესაძლოა რომ მისი უფროსი ძმა გოსტაშაბი, სწორედ სპარსელებთან ამ შეტაკებაში შეიწირა. ნიკოლოზის მოხსენიება სიგელებში 1695 წლიდან ახლდება, ჯერ მღვდელ-მონაზონის ხარისხში, შემდეგ უკვე, 1699 წლიდან მანგლელის (თაყაიშვილი 1899, 80). პაპუნას საფლავის ქვის ეპიტაფიაზე მოგვიანებით წვრილათ მიწერილი ბოლო სტრიქონი: „ქ. მოგიხსენე უფალო მ(ა)ნგლელი ნიკოლოზ.“ - მეტყველებს იმაზე, რომ მამის საფლავის ქვის ეპიტაფია, სწორედ ნიკოლოზ გოსტაშაბიშვილმა შეასრულა. მაგრამ ნიკოლოზის სასულიერო სახელი უნდა ყოფილიყო იოსები, ვინაიდან 1693 წელს მანგლელად ჯერ კიდევ ნიკოლოზ დოლენჯისშვილი იხსენიება (ჟორდანიას 1903, 229). ხოლო 1713 წელს მანგლელად იხსენიება მთავარეპისკოპოსი არსენ დოლენჯისშვილი, ნიკოლოზის ძმიშვილი (ჟორდანიას 1903, 228). საეკლესიო საბუთებში, ბიძა-ძმისშვილს შუა მანგლელად იხსენიება მხოლოდ ერთი პირი - იოსებ ბარათაშვილი, რომელიც ჩვენ სწორედ ერისკაცობაში ნიკოლოზ პაპუნას ძე გოსტაშაბიშვილი გვგონია (ჟორდანიას 1903, 216). ვინაიდან ნიკოლოზ გოსტაშაბისშვილი მამის საფლავის ეპიტაფიას 1709 წელს აკეთებს, ხოლო 1713 წელს მანგ-

ლელი უკვე არსენ დოლენჯისშვილია, მანგლელი იოსები 1709-1713 წწ. შუა უნდა გარდაცვლილიყო, რადგან საეკლესიო საბუთების მიხედვით არ ჩანს, რომ ის ადგილნაცვალი ეპისკოპოსი იყო.

- ყაფარბეგი, ისტორიულ საბუთებში პირველად იხსენიება ასევე 1659 წლის 28 აპრილით დათარიღებულ წყალობის სიგელში უფროს ძმა გოსტაშაბთან ერთად (თაყაიშვილი 1899, 413). ხოლო უკანასკნელად 1713 წლის 1 დეკემბრის გაყრილობის სიგელში (თაყაიშვილი 1899, 136-137).
- თამაზი, ისტორიულ საბუთებში პირველად იხსენიება 1671 წლის წყალობის სიგელში მამასთან და უფროს ძმებთან ერთად (თაყაიშვილი 1899, 425). ხოლო უკანასკნელად ისიც 1713 წლის 1 დეკემბრის გაყრილობის სიგელში (თაყაიშვილი 1899, 136-137).
- მარიამი, ის მეუღლე იყო დურმიშხან ფალვანხოსროშვილ-ბარათაშვილისა. უშვილძირო დურმიშხანი, 1688 წლის 22 აპრილამდე გარდაცვლილა (თაყაიშვილი 1899, 77). ამიტომ მეფემ მისი მამულები 1688 წლის 4 მაისს, ქვრივი მარიამის ოჯახს ანუ პაპუნა გოსტაშაბიშვილს უბოძა (თაყაიშვილი 1899, 415).
- და კიდევ ასულები, რადგან ამლივის ტაძრის სააღმშენებლო წარწერაში პაპუნა თავის ვაჟებსაც და ასულებსაც მრავლობითი ფორმით მოიხსენიებს.¹

პაპუნას მოღვაწეობის შედეგად, გაძლიერებულ გოსტაშაბიშვილების გვარს XVIII ს. დასაწყისში სამასამდე ყმა-გლეხი და 10 გვარის აზნაური (ბერძნისშვილები, არეშიშვილები, მამისთვალისშვილები, სადუნიშვილები, საგინაშვილები, ჯანიაშვილები, დოლენჯიშვილები, პავლიაშვილები, ბეგიაშვილები და ყიფიანნი) ჰყავდა. მათი სახლის უფროსნი - მეორე, ხოლო სახლიკაცები კი, მესამე ხარისხის თავადებად ითვლებოდნენ. მაგრამ 1713 და 1721-22 წლებში ისინი გაიყარენ და მათი მამულებიც დაქუცმაცდა (თაყაიშვილი 1899, 354-368). ლეკიანობის შედეგად კი, XVIII ს. ბოლოს ყმა-მამული შეუმცირდათ, რის გამოც ისინი უკვე XIX საუკუნეში წვრილ მემამულეებად იქცნენ (ლორთქიფანიძე 1938, 335-337).

დამონებაანი:

ბაგრატიონი, ვახუშტი. 1973. აღწერა სამეფოსა საქართველოსა. ქართლის ცხოვრება. ტექსტი დადგენილი ყველა ძირითადი ხელნაწერის მიხედვით ს. ყაუხჩიშვილის მიერ. ტ. IV. თბილისი: გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“.

ბერიძე, ვახტანგი. 1994. XVI-XVIII საუკუნეების ქართული საეკლესიო ხუროთმოძღვრება. თბილისი:

¹ „...ძეთა დ(ა) ასულთ(ა) ჩემთა, რომელმან აღვ(ა)შენე(თ) ს(ა)ყდ(ა)რ(ი) ესე...“ (Такайшвили 1905, 7; ბერიძე 1994, 83).

გვრიტიშვილი, დავითი. 1955. ფეოდალური საქართველოს სოციალური ურთიერთობის ისტორიიდან. თბილისი:

თაყაიშვილი, ექვთიმე. 1899. საქართველოს სიძველენი. ტ. I. თბილისი:

თოფჩიშვილი, როლანდი. 2011. საქართველოს თავად-აზნაურთა გვარების ისტორია. თბილისი: გამომცემლობა „უნივერსალი“.

კაკაბაძე, სარგისი. 1926. ფარსადან გიორგიჯანიძის ისტორია. თბილისი:

ლორთქიფანიძე, იასონი. 1938. ქვემო ქართლი XVIII საუკუნის პირველ მეოთხედში. მოსახლეობისა და მფლობელობის სტატისტიკა. ნაწ. 3-4. თბილისი:

პირთა ანოტირებული ლექსიკონი. 1991. XI-XVII საუკუნეების ქართული ისტორიული საბუთების მიხედვით. ტ. I. გამოსაცემად მოამზადეს დ. კლდიაშვილმა, მ. სურგულაძემ, ე. ცაგარეიშვილმა, გ. ჯანდიერმა. თბილისი: გამომცემლობა „მეცნიერება“.

პირთა ანოტირებული ლექსიკონი. 2015. XI-XVII საუკუნეების ქართული ისტორიული საბუთების მიხედვით. ტ. V. მასალები შეკრიბეს და გამოსაცემად მოამზადეს დ. კლდიაშვილმა, ნ. მშვიდობაძემ, გ. მჭედლიძემ, მ. სურგულაძემ. თბილისი:

ჟორდანიას, თედო. 1903. ქართლ-კახეთის მონასტრებისა და ეკლესიების ისტორიული საბუთები. ფოთი:

სსცა: საქართველოს საისტორიო ცენტრალური არქივი, ეროვნული არქივი, ძველ საბუთთა განყოფილება. ფონდის ნომერი: 1450-2/143

ქრონიკები და სხვა მასალა საქართველოს ისტორიისა და მწერლობისა. 1967. შეკრებილი, ქრონოლოგიურად დაწყობილი და ახსნილი თ. ჟორდანიას მიერ. წ. III (1700 წლიდან XIX ს. 60-იან წლებამდე). გამოსაცემად მოამზადეს გ. ჟორდანიამ და შ. ხანთაძემ. თბილისი:

ციციშვილი, ირაკლი. 1955. ქართული არქიტექტურის ისტორია. თბილისი:

ჭაია, ზაზა. 2013. ქვემო ქართლის სათავადოების ისტორია. თბილისი: გამომცემლობა შპს „ფრანი“.

ხეც: კორნელი კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი. ხელნაწერის შიფრები: Ad – 1299; Qd – 2432; Hd – 2250.

ჯამბურია, გივი. 1955. ქართული ფეოდალური ურთიერთობების ისტორიიდან. სომხით-საბარათიანოს სათავადოები. თბილისი:

ჯანაშია, სიმონი. 1952. ბარათაშვილთა გენეალოგიისათვის. შრომები. ტ. II. თბილისი: საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა.

Такайшвили, Эквтиме. 1905. Археологическія экскурсіи. Разуысканія и замбт-ки. Вып. II. Тифлисъ: